

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Кафедра педагогіки і методики викладання історії
та суспільних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

Янченко Т.В

ПРОГРАМА
Виробничої (педагогічної) практики у ЗЗСО

Спеціальність 014 «Середня освіта (Історія)»

Освітня програма «Середня освіта (Історія)»

Програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № 1 від 30 серпня 2021 року

Розробник: **Католик Андрій Віталійович**, старший викладач кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Передмова

Пріоритетним завданням сучасної вищої школи, як зазначається у Національній доктрині розвитку освіти, є створення для студентів умов для набуття власного професійного досвіду та використання його у майбутній педагогічній діяльності.

Одним із засобів успішної підготовки студентів магістратури спеціальності 014 Середня освіта (Історія) до роботи вчителя є виробнича (педагогічна) практика у закладах загальної середньої освіти (далі – педагогічна практика), під час якої майбутні педагоги оволодівають сучасними методами організації навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах (далі – ЗЗСО) на базі одержаних в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (далі – Університеті) психолого-педагогічних знань, у них формуються професійні компетентності, необхідні для успішного вирішення педагогічних завдань у старших класах, виникає потреба у самоосвіті й педагогічному самовдосконаленні.

Педагогічна практика займає важливе місце у підготовці студентів освітнього ступеня «магістр» до роботи у ЗЗСО, проходить в умовах максимально наближених до майбутньої професійної діяльності. В процесі проходження практики студенти-магістранти оволодівають професійними компетентностями, вчатья творчо і самостійно застосовувати набуті знання з профільних педагогічних дисциплін (Методика навчання історії у старших класах, Актуальні проблеми педагогіки, Менеджмент у ЗЗСО та ін.).

Педагогічна практика на кафедрі педагогіки і методики навчання історії та суспільних дисциплін Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського (далі – Інституту) організовується і проводиться згідно з вимогами нормативних документів МОН України, оновленими навчальними планами і програмами, відповідно до графіку освітнього процесу.

Студенти I року навчання в магістратурі Інституту проходять педагогічну практику як правило у 10-х класах протягом 6 навчальних тижнів (2 семестр). Студенти II року навчання проходять педагогічну практику в 11-х класах упродовж 7 тижнів (3 семестр).

У програмі на основі узагальнення досвіду роботи щодо організації та проведення педагогічної практики магістрантів Інституту висвітлено систему проведення всіх видів педагогічної діяльності студентів-практикантів у ЗЗСО.

У програмі визначено цілі, завдання, організаційні та методичні особливості проведення педагогічної практики в школі; уміщено перелік звітної документації, а також рекомендації щодо їх оформлення.

Програму складено на основі чинних нормативних приписів освітнього законодавства та Положення про організацію та проведення практики студентів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Програма має на меті надати конкретні методичні поради студенту-практиканту щодо організації та проведення педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі.

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

1.1. Мета та основні завдання педагогічної практики

Мета і завдання педагогічної практики визначаються і розробляються на основі вимог Державного освітнього стандарту, нормативних приписів освітнього законодавства та Положення про організацію та проведення практики студентів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Метою педагогічної практики на I та II курсах магістратури є залучення студентів до педагогічної діяльності, формування у них професійних компетентностей, виховання професійних якостей особистості майбутнього вчителя.

Завдання педагогічної практики

- закріплення, поглиблення й застосування на практиці психолого-педагогічних знань, які студенти набувають під час вивчення профільних педагогічних дисциплін (Методика навчання історії у старших класах, Актуальні проблеми педагогіки, Менеджмент у ЗЗСО та ін.);
- вивчення роботи ЗЗСО та класу, до якого прикріплений студент;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в ЗЗСО, з передовим педагогічним досвідом, надання допомоги вчителям / викладачам історії, класним керівникам, вихователям, адміністрації ЗЗСО;
- закріплення, поглиблення та збагачення психолого-педагогічних знань студентів, їх застосування у розв'язанні конкретних педагогічних завдань;
- спостереження, аналіз і запис уроків вчителя / викладача;
- проведення, осмислення й аналіз педагогічних спостережень;
- дослідження пізнавальних інтересів учнів, мотивації учіння;
- ознайомлення з веденням документації ЗЗСО (щоденників, класних журналів, особових справ учнів);
- формування професійних умінь і навичок, необхідних для діяльності вчителя-предметника та класного керівника;
- виховання відповідального ставлення до педагогічної діяльності, стійкого інтересу і любові до професії вчителя, потреби у педагогічній освіті; толерантного ставлення до дітей;
- вивчення вікових та індивідуальних особливостей та специфіки навчально-виховної роботи з учнями 10-11 класів;
- формування творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

Загальні та професійні компетентності

ЗК 1. Здатність цінувати українську культуру і мультикультурність у суспільстві, діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і

свобод людини, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку.

ЗК 2. Здатність до оригінального та критичного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 3. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи в команді з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності. Здатність до прийняття ефективних рішень, мотивування людей до досягнення спільної мети та відповідального ставлення до професійних обов'язків.

ЗК 4. Здатність до неперервного навчання, опанування нових знань та способів мислення з високим ступенем автономії.

ЗК 5. Здатність до генерування нових науково-теоретичних і практико-спрямованих ідей, критичного осмислення проблем у галузі освіти, педагогіки, історії та на межі цих галузей знань, до пошуку ефективних шляхів виявлення та розв'язання проблем, пов'язаних з професійною педагогічною діяльністю у різних середовищах.

ЗК 6. Здатність ефективно використовувати усно/письмово державну мову в усіх сферах суспільного життя, іноземну мову для професійного спілкування та розуміння іншомовних професійних текстів.

ЗК 7. Здатність виявляти ініціативу у професійній сфері, проводити інноваційну діяльність, управляти робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів.

ФК 1. Здатність розуміти наукові здобутки у сфері освіти, педагогіки та історії, враховувати їх у професійній діяльності та запроваджувати в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

ФК 2. Здатність здійснювати наукові дослідження на засадах академічної доброчесності, опрацьовувати наукові та інформаційні джерела з педагогіки та історії, здатність до написання доповідей, статей.

ФК 3. Здатність організовувати освітній процес у закладах загальної середньої освіти та управляти ним на засадах особистісно-орієнтованої та суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

ФК 4. Знання та володіння на фаховому рівні методами навчання історії, виховання та розвитку учнів.

ФК 5. Здатність запроваджувати інноваційні технології в освітній процес закладів загальної середньої освіти, здатність моделювати зміст навчання історії відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

ФК 6. Здатність забезпечувати учням здобуття освіти державною мовою, формувати їх мовно-комунікативні уміння.

ФК 7. Здатність доносити знання до учнів закладів загальної середньої освіти, формувати мотивацію та організовувати їхню пізнавальну діяльність при трансляції знань з історії.

ФК 8. Здатність до використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі та в наукових дослідженнях.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Знання провідних засад теорії навчання та методики навчання історії.

ПРН 2. Знання теоретичних і практичних основ інноваційних освітніх технологій та їх використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.

ПРН 3. Знання та розуміння теорії, методики і методології наукових досліджень з педагогіки та методики навчання історії на засадах академічної доброчесності.

ПРН 4. Здатність використовувати різноманітні форми і методи навчання історії, розвитку та виховання учнів у закладах загальної середньої освіти.

ПРН 5. Здатність забезпечувати набуття учнями закладів загальної середньої освіти системних знань про факти, події, явища в Україні та світі ХХ–ХХІ ст. з позицій цінності життя людини і досвіду українського державотворення в контексті світового історичного процесу, здатність поглиблювати інтерес учнів до історії як сфери знань і навчального предмета.

ПРН 6. Здатність добирати і використовувати сучасні інноваційні технології навчання історії, виховання і розвитку учнів.

ПРН 7. Здатність формувати у здобувачів освіти навички самостійної роботи.

ПРН 8. Здатність розвивати критичне та творче мислення учнів і формувати їх ціннісне ставлення до подій минулого та сучасного життя.

ПРН 9. Здатність сприяти розвитку особистості учня, яка має патріотичний світогляд, займає активну громадянську позицію, розуміє виклики глобалізованого світу через засвоєння історичних явищ і процесів, що стосуються історії України ХХ–ХХІ ст. та її місця у світі.

ПРН 10. Здатність створювати безпечне, рівноправне та психологічно-комфортне освітнє середовище в освітньому процесі та позаурочній діяльності.

ПРН 11. Здатність аналізувати історичні події, явища та процеси у світі загалом та в Україні зокрема.

ПРН 14. Здатність до творчої, самостійної діяльності, використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, оцінювання та забезпечення якості виконуваних робіт, створення проєктів та їх публічного захисту.

Терміни педагогічної практики в ЗЗСО студентів магістратури

1. На I курсі проводиться практика протягом 6 тижнів, 2 семестр.
2. На II курсі проводиться практика протягом 7 тижнів, 3 семестр.

1.2. Організація та проведення педагогічної практики студентів I року навчання в магістратурі

Перед початком педагогічної практики проводиться настановча конференція, де визначається мета і завдання практики, терміни її проведення, види і форми педагогічної діяльності студента на практиці, обов'язки і права студента-практиканта, порядок обліку і оцінки роботи практикантів.

Студенти розподіляються у школи групами до 8-10 осіб, де кожен магістрант з прикріплюється до одного класу, у якому виконує обов'язки вчителя-предметника і класного керівника. Свою діяльність студенти організують згідно зі Статутом ЗЗСО і правил внутрішнього розпорядку.

Керівництво практикою здійснюють викладачі кафедри педагогіки і методики навчання історії та суспільних дисциплін. За кожним студентом закріплюється викладач-методист з історії, а також призначається методист-консультант з виховної роботи.

Методичну допомогу у ЗЗСО надають студентам директор, його заступники, вчителі-предметники і класні керівники.

Студент повинен вміти:

- аналізувати навчальне заняття, правильно визначати його структуру, тип;
- самостійно знаходити джерела і складати конспект уроків та виховних заходів;
- тактовно спілкуватися з вчителями та представниками адміністрації школи;
- працювати як з окремою дитиною, так і з групою учнів;
- планувати та проводити виховну роботу, різноманітні групові справи;
- розв'язувати педагогічні ситуації і проблеми, що виникають у процесі навчально-виховної роботи;
- творчо застосовувати у виховній роботі здобуті знання;
- здійснювати виховний вплив на дітей різних вікових та соціальних груп, рівнів інтелектуального та фізичного розвитку, дітей яким притаманна асоціальна модель поведінки;
- співпрацювати з батьками учнів і надавати їм необхідну педагогічну допомогу.

Обов'язки студента-практиканта

1. Студент-практикант зобов'язаний своєчасно з'явитися у ЗЗСО і завершити педагогічну практику у визначений термін. Тривалість робочого дня практиканта у школі становить 6 годин.

2. Протягом першого тижня педагогічної практики студент повинен скласти індивідуальний план роботи та повідомити методисту розклад уроків, що будуть ним проводитись.

3. Студент повинен якісно виконувати всі види робіт, передбачені програмою та індивідуальним планом роботи.

4. Під час педагогічної практики студент дотримується правил внутрішнього розпорядку ЗЗСО, виконує розпорядження адміністрації ЗЗСО, керівника педпрактики і методиста.

5. Студент-практикант веде облік проведеної роботи, готує звітну документацію, у визначений термін подає її методистові.

У процесі проходження педагогічної практики **студент-практикант має право:**

- особистої ініціативи, свободи педагогічної творчості;
- звертатись з усіх питань, пов'язаних з проходженням практики, до методиста, керівника практики, адміністрації школи;
- вносити пропозиції щодо вдосконалення організації та проведення педагогічної практики;
- брати участь у роботі педагогічної ради ЗЗСО;
- користуватись бібліотекою ЗЗСО, навчально-методичними посібниками кабінетів і лабораторій.

Права методистів і керівника практики визначаються Положенням про організацію та проведення практики студентів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Обов'язки методиста Інституту

1. Бере участь у настановній конференції з питань практики.

2. Спільно з директором ЗЗСО чи його заступником з навчально-виховної роботи розподіляє студентів по класах у перший день практики, затверджує індивідуальні плани роботи студентів, контролює їх виконання.

3. Здійснює методичну допомогу при підготовці до уроку та написанні плану-конспекту уроку.

4. Відвідує уроки, позакласні заняття з історії, виховні заходи, а також проводить їх аналіз.

5. Забезпечує проведення студентами різного типу уроків і позакласних занять, консультує студентів під час підготовки до уроків і виховних заходів, перевіряє і затверджує їхні плани та конспекти, відвідує уроки і виховні заходи, аналізує та оцінює їх.

6. Надає допомогу студентам в організації індивідуальної роботи з учнями.

7. Надає науково-методичну допомогу вчителям ЗЗСО в організації роботи зі студентами-практикантами.

8. У ході захисту педагогічної практики дає характеристику студента-практиканта та пропонує комісії оцінку його роботи.

9. Після захисту педпрактики методист подає керівнику практики звіт, в якому вказує основні її результати та пропозиції щодо її вдосконалення.

Обовязки керівника педагогічної практики Інституту:

- визначає кращі ЗЗСО для проведення педагогічної практики;
- розподіляє студентів по групах, закріплює їх за ЗЗСО;
- оформляє фінансові документи;
- готує відповідну документацію й забезпечує нею студентів-практикантів, методистів практики;
- організовує проведення настановчих конференцій;
- контролює роботу методистів педагогічної практики;
- підбиває підсумки педагогічної практики.

Допомога учителя ЗЗСО полягає у тому, що він:

- знайомить прикріплених до нього студентів з планом своєї навчально-виховної роботи, проводить відкриті уроки й позакласні заняття для практикантів та організовує їх обговорення;
- консультує студентів і допомагає їм готуватися до уроків, складати конспект уроків і плани виховної роботи, затверджує конспекти й плани, аналізує і оцінює кожен урок або виховний захід, проведений студентом;
- доручає практикантові проведення занять з невстигаючими учнями, гурткові заняття, виготовлення наочних посібників, підготовку презентацій до тем уроків і класних годин, проведення тематичних, контрольних робіт тощо;
- створює умови для проведення навчальних занять студентами та ознайомлення їх з різними видами діяльності вчителя-предметника;
- дає студенту характеристику і оцінює проведену ним навчально-виховну роботу.

Зміст педагогічної практики студентів I курсу навчання в магістратурі

Головним завданням практики є оволодіння студентами уміннями і навичками підготовки та проведення уроків з історії, а також різноманітних виховних заходів у старших класах ЗЗСО .

Комплексне вивчення навчально-виховної роботи ЗЗСО, особливостей класу та окремих учнів передбачає:

- знайомство з основними напрямками роботи ЗЗСО, бесіда з адміністрацією ЗЗСО;
- знайомство з учителями, класними керівниками;
- аналіз планів роботи ЗЗСО, детальне знайомство з програмою і підручниками з історії;
- знайомство з матеріальною базою ЗЗСО, бесіди із завідуючим кабінетом історії;
- вивчення особових справ учнів, щоденників, класних журналів;

- спостереження за учнями під час відвідування уроків з різних предметів і позакласних заходів в закріпленому класі;
- ознайомлення з розкладом занять;
- бесіди з учнями, педагогами, батьками;
- складання і затвердження індивідуальних планів роботи;
- складання психолого-педагогічної характеристики учня.

Навчальна робота з предмету викладання:

I. Підготовка уроку історії:

- а) визначення освітньо-виховних завдань уроку;
- б) аналіз відповідності методів навчання віковим особливостям учнів;
- в) визначення структури уроку і оптимального використання часу на кожний структурний компонент;
- г) логічність і послідовність викладу історичного матеріалу;
- д) ефективність методичних прийомів активізації пізнавальної діяльності учнів;
- е) аналіз методичних прийомів і форм перевірки навчальних досягнень учнів.

2. Проведення уроків включає:

- а) вибір типу уроку та основних методів і прийомів його проведення;
- б) розробку і написання плану-конспекту;
- в) постановку пізнавального завдання на початку уроку;
- г) виготовлення і використання дидактичних матеріалів;
- д) підготовку завдань для різних форм перевірки знань і умінь учнів;
- е) розробку творчих завдань для учнів;

е) підготовку питань для проведення бесіди з учнями з метою закріплення і узагальнення вивченого матеріалу.

Виховна робота:

- систематична індивідуальна робота з учнями;
- вивчення педагогічної структури учнівського колективу;
- відвідування та аналіз виховних заходів;
- підготовка і проведення різноманітних видів виховної роботи з учнями;
- участь у виконанні плану виховної роботи;
- участь в роботі з батьками учнів, вивчення умов виховання в сім'ї.
- систематична індивідуальна робота з учнями;
- відвідування і аналіз позакласних заходів з історії;
- підготовка і проведення окремих видів позакласної роботи з предмету;
- допомога вчителю в оформленні кабінету історії, виготовлення наочності.

Методична та науково-дослідна робота:

- вивчення передового педагогічного досвіду;
- ознайомлення з планом роботи методичних об'єднань учителів і семінару класних керівників;
- систематичний огляд нової методичної літератури з педагогіки, психології та методики викладання історії;
- збір матеріалів по темі курсової чи бакалаврської роботи;
- аналіз своєї педагогічної діяльності і ведення щоденника педпрактики.
- проведення, осмислення й аналіз педагогічних спостережень;
- дослідження пізнавальних інтересів учнів, мотивації учіння;

Звітна документація студента-практиканта

Після закінчення педпрактики студент надає методисту таку документацію:

- журнал педагогічної практики із звітом про проведену роботу;
- характеристику на практиканта, підписану директором ЗЗСО, учителем історії, класним керівником і завірену печаткою ЗЗСО ;
- конспекти усіх проведених уроків;
- конспекти виховних заходів;
- психолого-педагогічну характеристику учня;
- наочні посібники або дидактичний матеріал.

Підсумки й оцінка педагогічної практики

Завершальним етапом педагогічної практики є її захист, який відбувається відповідно до графіку дирекції Інституту. До визначеного часу захисту педагогічної практики студент має подати своєму методисту всю звітну документацію.

У ході захисту студент інформує членів комісії про виконану роботу та проблеми, що мали місце під час педагогічної практики, відповідає на поставлені питання.

Методист дає характеристику роботи студента і на основі перевірки звітної документації та відвіданих уроків і виховних заходів пропонує певну оцінку роботи студента. Члени комісії у випадку незгоди із запропонованою оцінкою шляхом голосування (більшістю голосів) оцінюють студента.

Під час виставлення оцінки враховується рівень теоретичної підготовки майбутнього вчителя, якість виконання завдань практики, ступінь оволодіння педагогічними уміннями і навичками, ставлення до учнів, дисциплінованість студента, якість оформлення звітної документації.

1.3 Організація та проведення педагогічної практики студентів II року навчання в магістратурі

Студенти II курсу магістратури Інституту історії проходять педагогічну практику як правило в 11-х класах ЗЗСО м. Чернігова упродовж 7 тижнів. Тривалість робочого дня практиканта ЗЗСО

становить не менше 6 годин. Студенти-практиканти мають проводити всі заплановані в календарному плані уроки історії, здійснювати виховну роботу за різними напрямками, виконувати всі види робіт, пов'язані з діяльністю вчителя предметника і класного керівника

Кожен студент прикріплюється до класу, в якому виконує обов'язки вчителя предметника і класного керівника.

Перед початком педагогічної практики проводиться настановча конференція, де визначається мета і завдання практики, терміни її проведення, види і форми педагогічної діяльності студентів, порядок обліку й оцінки їхньої роботи, обов'язки студента-практиканта.

Результати підводяться на захисті педпрактики.

Під час оцінювання практичної діяльності студентів-магістрантів враховується рівень психолого-педагогічної і методичної підготовки майбутнього вчителя, якість виконання завдань практики, ступінь оволодіння педагогічними вміннями і навичками, якість оформлення документації.

Обов'язки студента-практиканта

1. Студент-практикант зобов'язаний своєчасно з'явитися у ЗЗСО і завершити практику у визначений термін. Тривалість робочого дня практиканта у школі становить 6 годин.
2. Протягом першого тижня практики студент повинен скласти індивідуальний план роботи та повідомити методисту розклад уроків, що будуть ним проводитись.
3. Студент повинен якісно виконувати всі види робіт, передбачені програмою та індивідуальним планом роботи (проводити всі уроки історії за календарним планом; виховні заходи, передбачені планом роботи класного керівника; відвідувати уроки з історії та інших предметів у закріпленому класі; проводити індивідуальну роботу з учнями класу; відвідувати позаурочні заходи у закріпленому класі; вивчати досвід роботи вчителів предметників).
4. Під час практики студент дотримується правил внутрішнього розпорядку ЗЗСО, виконує розпорядження адміністрації ЗЗСО, керівника педпрактики і методиста.
5. Студент-практикант веде облік проведеної роботи, готує звітну документацію, у визначений термін подає її методистові.

Обов'язки методиста

1. Бере участь у настановчій конференції з питань педпрактики.
2. Спільно з директором школи чи його заступником з навчально-виховної роботи розподіляє студентів у перший день практики, затверджує індивідуальні плани роботи студентів, контролює їх виконання.
3. Здійснює методичну допомогу при підготовці до уроку та написанні плану-конспекту уроку.

4. Відвідує уроки, позакласні заняття з історії, виховні заходи, а також проводить їх аналіз.
5. Забезпечує проведення студентами різного типу уроків і позакласних занять, консультує студентів під час підготовки до уроків і виховних заходів, перевіряє і затверджує їхні плани та конспекти, відвідує уроки і виховні заходи, аналізує та оцінює їх.
6. Надає допомогу студентам в організації індивідуальної роботи з учнями.
7. Надає науково-методичну допомогу вчителям / викладачам ЗЗСО в організації роботи зі студентами-практикантами.
8. У ході захисту педагогічної практики дає характеристику на студента-практиканта та оцінює його діяльність.
9. Після захисту педпрактики методист подає керівнику практики звіт, в якому вказує результати проходження практики та пропозиції щодо її вдосконалення.

Зміст педагогічної практики студентів II курсу магістратури

Головним завданням педпрактики є формування професійних компетенцій, необхідних для успішного виконання ролі вчителя / викладача у старших класах ЗЗСО. Протягом першого тижня педпрактики студенти знайомляться із ЗЗСО, класом, складають індивідуальні плани роботи.

Комплексне вивчення навчально-виховної роботи ЗЗСО, особливостей класу та окремих учнів передбачає:

- педагогічні спостереження за учнями та класом при проведенні уроків, позакласних заходів;
- аналіз різних видів самостійної роботи учнів;
- проведення психолого-педагогічного експерименту з метою вивчення класного колективу;
- знайомство з основними напрямками роботи школи, бесіда з адміністрацією школи;
- знайомство з учителями, класними керівниками;
- аналіз планів роботи школи, детальне знайомство з програмою і підручниками з історії;
- знайомство з матеріальною базою школи;
- вивчення особових справ учнів, щоденників, класних журналів;
- спостереження за учнями під час відвідування уроків з різних предметів і позакласних заходів в закріпленому класі;
- ознайомлення з розкладом занять;
- бесіди з учнями, педагогами, батьками;
- складання і затвердження індивідуальних планів роботи;
- складання психолого-педагогічної характеристики класного колективу.

Навчальна робота з предмету

I. Підготовка уроків історії:

- а) визначення освітньо-виховних завдань уроку;
- б) аналіз відповідності методів навчання віковим особливостям учнів;
- в) визначення структури уроку і оптимального використання часу на кожний структурний компонент;
- г) логічність і послідовність викладу історичного матеріалу;
- д) ефективність методичних прийомів активізації пізнавальної діяльності учнів;
- е) аналіз методичних прийомів і форм перевірки навчальних досягнень учнів.

2. Проведення уроків історії за календарним планом:

- а) вибір типу уроку та основних методів і прийомів його проведення;
- б) розробку і написання плану-конспекту;
- в) постановку пізнавального завдання на початку уроку;
- г) виготовлення і використання дидактичних матеріалів;
- д) підготовку завдань для різних форм перевірки знань і умінь учнів;
- е) розробку творчих завдань для учнів;
- є) підготовку питань для проведення бесіди з учнями з метою закріплення і узагальнення вивченого матеріалу.

3. Відвідування та аналіз уроків та інших видів занять з історії, що проводять вчителі-предметники та студенти-практиканти.

4. Допомога вчителю в оформленні кабінету історії, виготовлення наочності.

Виховна робота

- систематична індивідуальна робота з учнями;
- вивчення педагогічної структури учнівського колективу;
- відвідування та аналіз виховних заходів;
- підготовка і проведення різноманітних видів виховної роботи з учнями;
- участь у виконанні плану виховної роботи;
- участь в роботі з батьками учнів, вивчення умов виховання в сім'ї;
- систематична індивідуальна робота з учнями;
- відвідування і аналіз позакласних заходів з історії;
- підготовка і проведення окремих видів позакласної роботи з предмету (керівництво гуртком, організація історичних олімпіад, проведення конференцій, тематичних вечорів, тощо).

Методична та науково-дослідна робота

- вивчення передового педагогічного досвіду;
- вивчення плану роботи школи, календарних планів вчителів історії, плану виховної роботи класного керівника, плану роботи методичних об'єднань та семінарів класних керівників;
- систематичний огляд нової методичної літератури з педагогіки, психології та методики викладання історії;
- проведення, осмислення й аналіз педагогічних спостережень;
- дослідження пізнавальних інтересів учнів, мотивації учіння;
- збір матеріалів з теми магістерської роботи;
- аналіз своєї педагогічної діяльності і ведення щоденника педпрактики.

Звітна документація студента-практиканта

Після закінчення педпрактики студент надає методисту таку документацію:

- журнал педагогічної практики із звітом про проведену роботу;
- характеристику на практиканта, підписану директором ЗЗСО, учителем історії, класним керівником і завірену печаткою школи;
- конспекти усіх проведених уроків;
- конспекти виховних заходів;
- психолого-педагогічну характеристику на клас;
- наочні посібники або дидактичний матеріал.

Підсумки й оцінка педагогічної практики

Завершальним етапом практики є її захист, який відбувається за графіком деканату. До визначеного часу захисту педпрактики студент має подати своєму методисту з історії всю звітну документацію.

У ході захисту студент інформує членів комісії про виконану роботу та проблеми, що мали місце під час практики, відповідає на поставлені питання.

Методист дає характеристику роботи студента і на основі перевірки звітної документації та відвіданих уроків і виховних заходів пропонує оцінку роботи студента. Члени комісії у випадку незгоди із запропонованою оцінкою шляхом голосування (більшістю голосів) оцінюють студента. Під час оцінювання діяльності студента враховується рівень теоретичної підготовки майбутнього вчителя, якість виконання завдань практики, ступінь оволодіння професійними педагогічними компетентностями, ставлення до учнів, дисциплінованість студента, якість оформлення звітної документації.

ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ СТУДЕНТА ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ за системою ECTS

1. підготовка та проведення уроків – 0 – 60 балів
2. підготовка та проведення виховних заходів – 0 – 30 балів
3. підготовка до захисту звітної документації – 0 – 10 балів

МОДУЛІ

1-й модуль = 0 – 50 балів

↓

6 уроків – 0 – 30 балів
3 виховних заходи – 0 – 15 балів
звітна документація – 0 – 5 балів

2-й модуль = 0 – 50 балів

↓

6 уроків – 0 – 30 балів
3 виховних заходи – 0 – 15 балів
звітна документація – 0 – 5 балів

Захист практики залік = 0 – 100 балів

Орієнтовний зміст індивідуального плану студента-практиканта:

I. Організаційна робота:

- ознайомлення з матеріалами дидактичних розробок та матеріалами попередніх практик на кафедрі педагогіки і методики навчання історії та суспільних дисциплін;
- інструктаж в Інституті з питань організації і проведення педагогічної практики;
- знайомство з навчальним закладом, його адміністрацією та вчителями;
- ознайомлення з учнями класу, до якого прикріплений студент;
- ознайомлення з календарним планом вчителя-предметника та з планом виховної роботи класного керівника, навчального закладу;

–ознайомлення з оформленням і веденням класного журналу, особових справ та щоденників учнів тощо.

II. Навчальна робота:

- відвідання уроків вчителів-предметників (тема, дата);
- проведення пробних уроків (тема, дата);
- відвідання пробних уроків практикантів (клас, дата, тема);
- проведення уроків згідно з календарним планом учителя;
- планування дослідницької роботи учнів у кабінеті, музеї тощо;
- проведення занять гуртка, факультативу.

III. Виховна робота:

- а) проведення класних годин, годин спілкування (тема, форма, заняття);
- б) організація учнів на суспільно-корисну працю;
- в) відвідування театру, цирку, музею тощо;
- г) організація екскурсій з учнями (вказати об'єкт);
- д) підготовка вечорів (тема);
- е) проведення диспуту (тема);
- ж) організація класних батьківських зборів;
- з) відвідання родин учнів (прізвище, ім'я);
- и) робота з активом класу тощо.

IV. Методична та дослідницька робота:

- а) відвідання засідань предметно-методичної комісії й засідання педагогічної ради, методичних семінарів;
- б) відвідання засідань батьківського комітету;
- в) вивчення шкільної документації й ознайомлення з матеріалами досвіду навчально-виховної роботи вчителів школи.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

У звіті студент у систематичному вигляді висвітлює основні види робіт, які були виконані під час практики та їх обсяг.

1. Скільки уроків вчителя-предметника, інших вчителів, а також студентів -практикантів Ви відвідали?
2. Що Вам особливо сподобалось на цих уроках?
3. Скільки уроків відвідав у Вас методист? Яку допомогу Ви отримали?
4. Яку методичну літературу Ви використовували при підготовці до уроків?
5. Які Ви відчували труднощі в ході проведення уроків?
6. Яку, на вашу думку, допомогу слід надати з метою покращання якості роботи?

7. Які загальношкільні заходи (педради, методоб'єднання, засідання психолого-педагогічного семінару, ділові, рольові ігри, школа молодого вчителя тощо) найбільше Вам запам'яталися? Чому?
8. Яку методичну допомогу Ви бажали б дістати від шкільної адміністрації, методистів?
9. Які загальноосвітні заходи для учнів Вам найбільш сподобалися, були на вашу думку, найефективнішими? Чому?
10. Виконання плану педагогічної практики, які відхилення від плану мали місце, що було зроблено понад плану, особливості практики.
11. Кількість проведених уроків. Які уроки проводились найбільш вдало, які виникали труднощі, чому?
12. Які головні дидактичні завдання розв'язувались під час практики? Як їх розв'язували, які одержали наслідки?
13. Як враховували й використовували передовий досвід роботи, елементи проблемного навчання, дослідні методи роботи, ТЗН тощо (навести конкретні приклади).
14. Які основні виховні завдання розв'язали під час практики?
15. Які форми були використані під час виконання виховної роботи з дитячим колективом?
16. Які методи індивідуального підходу до учнів використовували під час практики?
17. Які труднощі виникали під час проведення виховної роботи? Що пропонуєте змінити у підготовці й організації практики з навчально-виховної роботи?
18. Які освітньо-виховні завдання ставите перед собою в майбутньому?

Урок оцінюється у 5 балів, якщо студент

- виявив уміння самостійно і творчо готуватись до уроку;
- оптимально визначив мету, тип, завдання уроку;
- раціонально поєднав розвивальні, освітні й виховні цілі;
- визначив оптимальний зміст уроку відповідно до вимог навчальної програми і цілей уроку, з урахуванням вікових особливостей учнів;
- раціональний вибір методів, прийомів і засобів навчання, стимулювання і контролю; оптимальний вибір форм організації навчання, що забезпечив максимальну пізнавальну активність учнів;
- реалізація на уроці дидактичних принципів;
- використання на уроці методичних прийомів, що забезпечують розвиток учнів;
- застосування різноманітних міжпредметних зв'язків;
- раціональне використання робочого часу на всі структурні елементи уроку;
- забезпечив розв'язання учнями творчих завдань;
- виготовив наочні посібники і вдало використав їх на уроці;

- індивідуальний підхід до учнів;
- учні засвоїли основний матеріал на уроці;
- уміло керував увагою учнів;
- дотримувався вимог єдиного мовного режиму;
- забезпечив диференційований підхід до оцінювання результатів навчальних досягнень учнів.

Урок оцінюється у 4 бали, якщо студент

- виявив уміння добре готуватися до уроку, користуючись незначною допомогою вчителя чи методиста;
- поєднував словесні, наочні, практичні методи навчання; репродуктивну і творчу діяльність; індивідуальну, групову і фронтальну форми організації навчання;
- провів урок на належному методичному і науковому рівнях;
- використовував ефективні методи і прийоми, але не досить творчо; на уроці мали місце методичні недоліки, які однак суттєво не порушили навчального процесу;
- на уроці дисципліна була добра, учні активно працювали, але їх активність була на окремих етапах уроку незначною;
- мети уроку студент досягнув.

Урок оцінюється у 3 бали, якщо студент

- урок за своїм змістом методично і науково витриманий, однак практикант допускав методичні неточності;
- під час уроку практикант не зумів організувати активної пізнавальної діяльності учнів;
- наочність використовувалась в основному вірно, але мали місце окремі недоліки (слабке керівництво процесом сприймання, нечіткі словесні пояснення, недостатнє осмислення сприйнятого);
- під час проведення уроку практикант допускав помилки в організації навчальної діяльності і це позначилось негативно на знаннях учнів;
- мали місце порушення учнями дисципліни, а практикант у ряді випадків або не реагував на це, або не зумів підтримати належного порядку;
- однак, незважаючи на допущені недоліки, було частково досягнуто навчальної, розвиваючої і виховної мети.

Урок оцінюється у 2 бали, якщо студент

- студент допускав помилки у визначенні освітньо-виховної мети уроку;
- урок проведено на низькому науковому і методичному рівнях, студент виявив незнання фактичного матеріалу;
- проводячи урок, практикант допустив грубі методичні помилки, внаслідок яких учні не засвоїли навчального матеріалу;

- мова практиканта нечітка; не дотримано вимог єдиного мовного режиму;
- дисципліна на уроці була погана, а практикант виявив безпорадність і не зумів налагодити її;
- не використовував активні й інтерактивні методи навчання;

Урок оцінюється у 1 бал, якщо студент

- студент не визначив освітньо-виховні завдання уроку;
- структурні елементи уроку не витримані;
- зміст уроку підбрано без урахування доступності, наочності, розвивальної орієнтованості;
- дидактичні принципи на уроці не реалізовані.

У разі, коли у студента відсутній конспект уроку, він не допускається до його проведення.

Виховний захід оцінюється в 5 балів, якщо його проведення відповідало наступним вимогам:

- Тема заходу була актуальною і відповідала віковим особливостям, запитам та інтересам учнів.
- Форма заходу відповідала психофізіологічним особливостям школярів і враховувала можливість активної участі в обраній формі більшості учнів.
- Мета заходу сформульована чітко, конкретно і спрямована на підвищення рівня розвитку вихованості учнів.
- План-конспект виховного заходу оформлений у відповідності із методичними рекомендаціями і включає в себе всі структурні частини (титульну сторінку, мету, форму проведення, обладнання, вступ, основну частину, висновок і літературу).
- Використовувалась відповідна наочність та необхідне обладнання. При цьому враховується творчий підхід до використання наочності та матеріального забезпечення; перевага надається власноруч виготовленим матеріалам (плакати, таблиці, схеми, написи, декорації та ін.).
- Активна участь школярів у проведенні виховного заходу.
- Зацікавленість, увага, дисциплінованість учнів в процесі всього часу проведення заходу.
- Наявність у змісті виховного заходу елементів дискусії, проблемності, відвертої розмови.
- Спрямованість заходу на розвиток особистості, загальнолюдських рис, на підвищення загальнокультурного рівня розвитку.
- Досягнення мети заходу, реалізація розвиваючих, виховних, пізнавальних завдань.

Виховний захід оцінюється в **4 бали**, якщо при його проведенні не було дотримано 1-2 вищеназваних вимог.

Виховний захід оцінюється в **3 бали**, якщо при його проведенні не було дотримано 3-5 вищеназваних вимог.

Виховний захід оцінюється в **2 бали**, якщо студент проводив його без належної підготовки і чітко поставленої мети і завдань; тема і форма заходу не відповідали віковим і психофізичним особливостям учнів; не було дотримано організаційної структури заходу; виховний захід не викликав зацікавлення у школярів.

Виховний захід оцінюється в **1 бал**, якщо жодна із вищеназваних вимог до виховного заходу дотримана не була; проведення виховного заходу не витримувало ніякої критики.

За відсутності конспекту виховного заходу студент не допускається до його проведення.

Розділ 2. Планування та оформлення документації з педагогічної практики в ЗЗСО

2.1. Вимоги до сучасного уроку

I. Дидактичні вимоги до сучасного уроку

1. Формулювання освітньо-виховних завдань.
2. Визначення оптимального змісту уроку відповідно до вимог навчальної програми і цілей уроку, з урахуванням рівня підготовки й підготовленості учнів.
3. Прогнозування рівня засвоєння учнями наукових знань, сформованості умінь і навичок як на уроці, так і на окремих його етапах.
4. Вибір найраціональніших, оптимальних методів, прийомів і засобів навчання, стимулювання і контролю. Вибір форм організації, що забезпечує максимальну самостійність у навчанні учнів.
5. Реалізація на уроці дидактичних принципів.
6. Створення умов для успішного навчання учнів.
7. Чітке дотримання структурних компонентів уроку, визначення типу уроку і його місця в темі та курсі історії

II. Психологічні вимоги до уроку

1. Психологічна мета уроку:

- 1) Проектування розвитку учнів у межах вивчення конкретного навчального предмета і конкретного уроку.
- 2) Врахування у цільовій настанові уроку психологічної задачі вивчення теми і результатів, досягнутих у попередній роботі.

3) Передбачення окремих засобів психолого-педагогічного впливу, методичних прийомів, що забезпечують розвиток учнів.

2. Стиль уроку:

1) Визначення змісту і структури уроку відповідно до принципів розвиваючого навчання:

- співвідношення навантаження на пам'ять учнів і їх мислення;
- визначення обсягу відтворюючої і творчої діяльності;
- планування засвоєння знань у готовому вигляді (зі слів учителя, з підручника, посібника) і в процесі самостійного пошуку;
- облік контролю, аналізу й оцінки діяльності школярів, здійснюваних учителем, а також взаємної критичної оцінки, самоконтролю й самоаналізу учнів;
- співвідношення спонукання учнів до діяльності (коментарі, що викликають позитивні почуття у зв'язку з проблемною роботою, установки, що стимулюють інтерес, вольові зусилля до подолання труднощів) і примусу (нагадування про оцінку, різкі зауваження, нотації).

2) Особливості самоорганізації вчителя:

- підготовленість до уроку – головне усвідомлення психологічної мети і внутрішня готовність до її здійснення;
- робоче самопочуття на початку уроку й у ході його (зібраність, співнастроєність з темою і психологічною метою уроку, енергійність, наполегливість у здійсненні поставленої мети, оптимістичний підхід до всього, що відбувається на уроці);
- педагогічний такт (випадки прояву);
- психологічний клімат на уроці (підготовка атмосфери радісного, щирого спілкування, діловий контакт і т.ін.);

3. Організація пізнавальної діяльності учнів:

1) Визначення заходів для забезпечення умов продуктивної роботи, мислення й уяви учнів:

- планування шляхів сприйняття учнями досліджуваних об'єктів і явищ, їхнього осмислення;
- використання установок у формі переконання;
- планування умов стійкої уваги і зосередженості учнів;

- вправи;
- 2) Організація діяльності мислення й уваги учнів у процесі формування нових знань і умінь:
 - визначення рівня сформованості знань і умінь учнів;
 - опора на психологічні закономірності формування уявлень, понять, рівнів розуміння створення нових образів під час організації розумової діяльності й уяви учнів;
 - планування прийомів роботи, що забезпечують активність і самостійність мислення учнів (система запитань, створення проблемних ситуацій);
 - використання різних видів творчих робіт учнів.
- 3) Закріплення результатів роботи:
 - формування навичок шляхом прав;
 - навчання перенесенню раніше засвоєних умінь і навичок на нові умови роботи, попередження механічного перенесення.

4. Організованість учнів:

- 1) Ставлення учнів до навчання, їхня самоорганізація і рівень розумового розвитку.
- 2) Урахування рівня навченості під час визначення сполучення індивідуальних, групових і фронтальних форм роботи учнів на уроці.

5. Врахування вікових особливостей учнів:

- 1) Планування уроку відповідно до індивідуальних і вікових особливостей учнів.
- 2) Проведення уроку з урахування сильних і слабких учнів.
- 3) Диференційований підхід до сильних і слабких учнів.

III. Гігієнічні вимоги до уроку.

IV . Вимоги до техніки проведення уроку

1. Урок повинен бути емоційним, викликати інтерес до навчання і виховувати потребу в знаннях.
2. Темп і ритм повинні бути оптимальними, дії вчителя учнів завершеними.
3. Необхідний повний контакт у взаємодії вчителя й учнів на уроці, необхідно дотримуватися педагогічного такту і педагогічного оптимізму.
4. Повинна домінувати атмосфера доброзичливості й активної творчої праці.
5. Варто змінювати види діяльності учнів, оптимально сполучати різні методи й прийоми навчання відповідно до рівня працездатності учнів залежно від дня тижня, порядкового номера уроку, навчальної дисципліни, типу і виду уроку.

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УРОКУ

1. Посилення активності, самостійності і творчої діяльності учнів.
2. Формування в школярів позитивної мотивації і потреби в знаннях.
3. Удосконалення на уроках методів і засобів навчання, що активізують діяльність учнів.
4. Стимулювання і формулювання пізнавальних інтересів учнів.
5. Оптимізація процесу навчання (вибір найефективнішого варіанта для даних умов на всіх етапах навчання з урахуванням індивідуальних особливостей і можливостей учнів і вчителя.).
6. Створення на уроках сприятливих емоційно-ділових відносин.
7. Організація самостійної пізнавальної діяльності учнів, спрямованої на розвиток самостійності як риси особистості.
8. Інтенсифікація навчального процесу шляхом наукової організації праці вчителя і учнів.
9. Дотримання санітарно-гігієнічних умов.
10. Аналіз усієї діяльності й отримання результатів учителем і учнями.
11. Самостійна робота з підвищення рівня теоретичної і практичної підготовки.
12. Використання передового педагогічного досвіду і рекомендації психолого-педагогічної науки.
13. Використання нових педагогічних технологій.

2.2.Складання конспекту уроку

Конспект навчального заняття складається студентом під час підготовки до нього на основі вивчення пізнавальних можливостей учнів та структурно-функціонального аналізу навчального матеріалу і оформлюються за такою схемою:

Конспект уроку (варіант I)

Тема:

Мета: (освітня, розвиваюча, виховна; якщо інтерактивний урок – очікувані результати)

Тип уроку:

Обладнання:

Хід уроку

Далі структура уроку в залежності від типу уроку

Наприклад: **Урок засвоєння нових знань**

I. Організаційний момент

II. Повідомлення теми й мети уроку.

III. Актуалізація і мотивація опорних знань.

IV. Засвоєння нових знань (сприйняття й первинне усвідомлення нового матеріалу, осмислення зв'язків та відношень в об'єктах вивчення, узагальнення й систематизація знань).

План

Методи і
прийоми
роботи

1.
2.
3.

Конспект уроку

V. Закріплення.

VI. Підведення підсумків уроку, повідомлення домашнього завдання.

Конспект уроку (варіант II)

Урок № (№ визначається відповідно загальній нумерації занять календарного планування).

Тема: (формулюється відповідно до навчальної програми).

Мета: (освітня, розвивальна та виховні цілі заняття у вигляді конкретних вимог до навчальних досягнень учнів).

Тип уроку:

Обладнання: (перераховуються всі засоби, що використовуються вчителем на уроці).

Хід заняття.

(оформлюється у вигляді таблиці)

Етап заняття	Діяльність вчителя	Діяльність учнів
Фіксуються етапи заняття	Конспективний виклад всього того, що вчитель робить на уроці з обов'язковим поданням завдань і запитань, які пропонує вчитель та тезовим викладом навчального матеріалу	Визначення основних дій учнів на занятті

Етапи заняття визначаються відповідно до дидактичної мети та типу уроку

Структурні компоненти уроку (В.Онищук)

Урок формування умінь та навичок

- 1.Перевірка домашнього завдання, актуалізація та корекція опорних знань, практичного досвіду учнів (підготовчі вправи).
- 2.Повідомлення мети, завдань уроку, мотивація навчальної діяльності учнів.
- 3.Вивчення нового матеріалу (вступні вправи).
- 4.Первинне застосування знань (пробні вправи).
- 5.Застосування знань в стандартних умовах (тренувальні вправи).
- 6.Застосування знань в нових умовах з метою формування умінь (творчі вправи).
7. Підведення підсумків уроку, повідомлення домашнього завдання.

Урок застосування знань, умінь та навичок

- 1.Перевірка домашнього завдання.
- 2.Мотивація навчальної діяльності, повідомлення мети, завдань уроку.
- 3.Осмилення змісту й послідовності практичних дій.
- 4.Самостійне виконання завдань під керівництвом вчителя.
- 5.Узагальнення й систематизація результатів роботи.
- 6.Звіт про результати роботи.
- 7.Підсумки уроку, повідомлення домашнього завдання.

Урок перевірки і корекції знань, умінь та навичок

- 1.Мотивація навчальної діяльності.
- 2.Перевірка знань (фактичного матеріалу) учнів, елементарних умінь та навичок.
- 3.Перевірка основних історичних понять й уміння пояснювати їх суттєві ознаки.
- 4.Перевірка глибини осмилення учнями знань та ступеня їх узагальнення.
- 5.Застосування знань в стандартних умовах.
- 6.Застосування знань в нестандартних умовах.
- 7.Перевірка виконаних завдань, їх аналіз та оцінювання.
8. Підсумки уроку, повідомлення домашнього завдання.

Урок узагальнення і систематизації знань

1. Повідомлення мети, завдань уроку, мотивація навчальної діяльності учнів.
- 2.Повторення, аналіз основних фактів, подій, явищ.
- 3.Узагальнення й систематизація понять.
- 4.Узагальнення й систематизація основних зв'язків, відношень, законів, закономірностей.
5. Підсумки уроку, повідомлення домашнього завдання.

Комбінований урок (наприклад: урок перевірки раніше засвоєного матеріалу та засвоєння нових знань)

- 1.Перевірка домашнього завдання.
- 2.Перевірка й актуалізація опорних знань.

3. . Повідомлення мети, завдань уроку, мотивація навчальної діяльності учнів.
4. Сприйняття й осмислення нового матеріалу.
5. Осмислення, узагальнення і систематизація знань.
6. Підсумки уроку, повідомлення домашнього завдання.

Типи, структура уроків історії (В.Мисан)

Урок вивчення нового матеріалу, формування умінь та навичок

I. Підготовчий етап.

Основні види діяльності: організація роботи класу, активізація розумової діяльності учнів шляхом фронтального опитування, відтворення матеріалу, який є базовим для вивчення нового; повторення вивченого з метою встановлення логічного зв'язку з новим матеріалом, перевірка умінь (тренувальні вправи).

II. Основний етап.

Складові етапу: оголошення теми, повідомлення завдань, очікуваних результатів; мотивація навчальної діяльності, сприйняття й осмислення учнями нового матеріалу; узагальнення й систематизація знань; формування умінь і навичок.

III. Заключний.

Основні види діяльності: підбиття підсумків уроку; оцінювання; фіксація найголовнішого з теми, що потребує осмислення; запам'ятовування, розуміння; інструктування щодо виконання домашнього завдання.

Урок перевірки знань, умінь та навичок (урок контролю)

I. Підготовчий етап.

Складові етапу: організація робочого місця та роботи класу; оголошення теми і завдань уроку; інструктування щодо основних видів діяльності з перевірки знань та умінь; мотивація запропонованих способів перевірки знань; колективне виконання тренувальних вправ, підготовчих до особливо складних завдань (у разі необхідності).

II. Основний етап. Види діяльності: перевірка знань та умінь (усне опитування, виконання письмових, тестових завдань, розв'язування історичних задач тощо).

III. Заключний етап. Основні види діяльності: підбиття підсумків уроку; оцінювання за результатами усного опитування; оцінювання тих видів робіт, що підлягають взаємоперевірці; інструктування щодо виконання домашнього завдання.

Урок узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок

I. Підготовчий етап.

Складові етапу: організація робочого місця і роботи класу; оголошення теми, завдань уроку, способів діяльності; мотивація навчальної діяльності.

II. Основний етап: організація повторення вивченого; систематизація вивченого за підготовленими завданнями; узагальнення вивченого

на рівні формулювання висновків, визначення характерних рис, особливостей, складання логічно-структурних схем тощо.

III. Заключний етап. Основні види діяльності: підбиття підсумків уроку; оцінювання; інструктування щодо виконання домашнього завдання.

Комбінований урок (такий тип уроку передбачає комбінування будь-яких ланок навчання залежно від дидактичної мети і завдань.

Варіант А.

I. Підготовчий етап.

Складові етапу: організація робочого місця та роботи класу; інформування про основні способи діяльності на уроці; активізація розумової діяльності учнів.

II. Основний етап.

Перевірка засвоєння навчального матеріалу: повторення пройденого; перевірка засвоєння учнями навчального матеріалу за допомогою завдань (колективних, індивідуальних, усних, письмових тощо); оцінювання знань та умінь, мотивація оцінок.

Вивчення нового матеріалу, формування умінь і навичок: оголошення нової теми, очікуваних результатів; мотивація навчальної діяльності; сприйняття й осмислення учнями навчального матеріалу; виконання тренувальних вправ; розв'язування історичних задач; узагальнення та систематизація знань.

III. Заключний етап.

Складові етапу: підбиття підсумку уроку; інструктування щодо виконання домашнього завдання.

Варіант Б.

I. Підготовчий етап.

Складові етапу: організація робочого місця та роботи класу; інформування про основні способи діяльності на уроці; активізація розумової діяльності учнів.

II. Основний етап.

Вивчення нового матеріалу: оголошення нової теми, очікуваних результатів; мотивація навчальної діяльності; сприйняття й осмислення учнями навчального матеріалу; виконання тренувальних вправ, розв'язування історичних задач.

Систематизація й узагальнення знань, умінь: повторення вивченого матеріалу; систематизація знань на рівні засвоєння хронології, розуміння значення понять, зв'язків між історичними подіями, явищами тощо; виконання завдань із застосування набутих знань, умінь; узагальнення вивченого матеріалу на рівні формування висновків, положень, побудови логічних ланцюжків, логічно-структурних схем тощо.

III. Заключний етап.

Складові етапу: підбиття підсумку уроку; інструктування щодо виконання домашнього завдання.

Варіант В.

I. Підготовчий етап.

Складові етапу: організація робочого місця та роботи класу; інформування про основні способи діяльності на уроці; активізація розумової діяльності учнів.

II. Основний етап

Систематизація та узагальнення знань, умінь: повторення вивченого матеріалу; систематизація знань на рівні засвоєння хронології, розуміння значення понять, зв'язків між історичними подіями, явищами тощо; виконання завдань із застосування набутих знань, умінь; узагальнення вивченого матеріалу на рівні формування висновків, положень, побудови логічних ланцюжків, логічно-структурних схем тощо.

Перевірка засвоєння знань та умінь: перевірка засвоєних знань і умінь (усне опитування, виконання письмових, тестових завдань, розв'язування історичних задач тощо).

III. Заключний етап.

Складові етапу: підбиття підсумку уроку; інструктування щодо виконання домашнього завдання.

Структура інтерактивного уроку

Характерними рисами інтерактивного навчання є:

- побудова навчання як розв'язання серії взаємопов'язаних проблемних ситуацій;
- переважно групова робота учнів на уроці;
- опора на учнівський досвід і мінімальне знання з теми;
- відкритість (незавершеність) навчання, відсутність раз і назавжди визначеного рішення;
- співробітництво різних рівнів (вчитель-група, вчитель-учень, учень-група, учень-учень);
- швидкий зворотний зв'язок – учень бачить реакцію вчителя, може проконсультуватися в будь-який момент навчання;
- емоційне піднесення, розкутість;
- діалог – основний елемент навчання.

Особливості організації інтерактивного навчання (за О. Пометун):

Інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Суть інтерактивного навчання – навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників педагогічного процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці).

- *робота в парах* – висловлювання думок з приводу поставленого завдання по черзі;
- *ротаційні (змінювані) трійки* – змінювання двох учасників трійки після кожного циклу обговорення;

- *два-чотири-всі разом* – обговорення питання у парах, а потім у четвінках при обов'язковому досягненні консенсусу;
- *карусель* – розташувати учасників дискусії у два концентричні кола та змінювати учасників зовнішнього кола за годинниковою стрілкою після кожного циклу обговорення;
- *робота в малих групах* – обговорення питань у групі (3-5 учнів) з чітко визначеними ролями спікера, секретаря, доповідача та посередника.
- *діалог* – спільний пошук групами узгодженого рішення;
- *синтез думки* – доповнення кожного з груп відповідей інших;
- *спільний проект* – коли кожна група отримує свої завдання;
- *пошук інформації* – командний пошук додаткової інформації;
- *“коло ідей”* – представлення групами ідей по черзі;
- *акваріум* – показове обговорення проблеми однієї з груп та подальше обговорення рештою;
- *мікрофон* – кожний по черзі швидко висловлює власну думку;
- *незакінчені речення* – спрямувати висловлювання членів групи за допомогою незавершеного речення;
- *мозковий штурм* – швидко висловлювання ідей всіма членами групи та вибір найбільш аргументованого;
- *“кожен учити кожного”, “Броунівський рух”* – передання інформації кожним членом групи іншим.
- *“Ажурна пилка”* (“Мозаїка”, “Джек-со”) – передбачає попередньо вивчення матеріалу вдома в групах, які розв'язують 4-5 проблем, потім обговорення у групах по проблемам і повернення у попередні групи для обміну інформацією.
- *аналіз ситуації (case – метод)* – розв'язання дилеми шляхом чіткого добору аргументів;
- *симуляція або імітація гри* – відтворення певного явища навколишньої дійсності;
- *спрощене судове засідання* – розгляд питання з позиції засудження і захисту;
- *громадські слухання* – розгляд ситуації з позиції захисту (офіційного органу влади та групи за інтересами);
- *рольова гра* – розігрування певної ситуації за чітко визначеними ролями.

Алгоритм роботи вчителя при проведенні інтерактивного уроку:

- визначення доцільності використання інтерактивних прийомів саме на цьому уроці;
- ретельний відбір та аналіз навчального матеріалу, у тому числі й додаткового (тести, приклади, ситуації, завдання для груп тощо);
- планування уроку - етапи, хронометраж, орієнтовний поділ на групи, ролі учасників, запитання та можливі відповіді;
- вироблення критеріїв оцінювання ефективності роботи груп, заняття;

- мотивація навчальної діяльності шляхом створення проблемної ситуації, наведення цікавих фактів тощо;
- забезпечення розуміння учнями змісту їхньої діяльності та формування очікуваних результатів під час оголошення, представлення теми;
- надання учням необхідної інформації для виконання практичних завдань за мінімально короткий час;
- забезпечення засвоєння навчального матеріалу учнями шляхом інтерактивної вправи (на вибір учителя);
- рефлексія (підбиття підсумків) у різних формах - індивідуальна робота, робота в парах, групах, дискусія, у вигляді малюнків, схем, графіків тощо.

Орієнтовна структура уроку із застосуванням інтерактивних технологій:

1.Мотивація (мета – сфокусувати увагу дітей на пролемі та викликати інтерес до теми). Прийоми, методи, рекомендації: коротка розповідь учителя; бесіда; демонстрування наочності; нескладна інтерактивна технологія: мозковий штурм, мікрофон, криголам тощо.

2.Оголошення теми та очікуваних навчальних результатів (мета – забезпечити розуміння учнями їхньої діяльності). Рекомендації (за О.Пометун): назвати тему уроку або попросити когось з учнів прочитати її; прочитати очікувані результати, пояснити способи діяльності учнів; пояснити, як ви будете оцінювати навчальні досягнення учнів в балах.

3.Надання необхідної інформації (мета – надати учням достатньо інформації для того, щоб вони могли виконати практичні завдання за мінімально короткий час).

Прийоми, методи, рекомендації: міні-лекція, читання тексту підручника, ознайомлення з роздатковим матеріалом; опанування і застосування інформаційних технологій.

4.Інтерактивна вправа (мета – засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів уроку). Рекомендації: інструктування учнів щодо мети вправи, правил виконання, послідовності дій та кількості часу на виконання; об'єднання в групи; виконання завдання, при якому вчитель виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії; презентація результатів виконання вправи.

5.Рефлексія результатів (мета – усвідомлення отриманих результатів). Прийоми, методи, рекомендації: індивідуальна робота, робота в парах або групах; дискусії; усна розповідь; письмовий звіт; колективне обговорення.

6.Підсумки (мета – підбити підсумок засвоєння знань і встановити зв'язок між тим, що відомо і тим, що повинно вдосконалюватися в майбутньому). Рекомендації: на першій стадії: використовуйте відкриті запитання (Як? Чому? Що?); говоріть про зроблене, а не про

те, що могло б бути зроблене; на другій стадії: запитуйте про причини (Чому? Як? Хто?); шукайте альтернативні теорії (Чи є інша можливість?); підберіть інші приклади; наведіть думки незалежних експертів; на третій стадії: домагайтеся, щоб учні взяли на себе зобов'язання щодо подальших дій.

Групи нестандартних уроків (Ф.Левітас)

1. Уроки у формі змагань та ігор: конкурс, турнір, естафета, КВК, ділова гра, кросворд, вікторина.
2. Уроки, засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих у суспільній практиці: дослідження, аналіз першоджерел, коментар, інтерв'ю, репортаж, рецензія.
3. Уроки, що нагадують публічні форми спілкування: прес-конференція, аукціон, регламентована дискусія. Панорама, телепередача, телеміст, діалог, усний журнал.
4. Уроки-фантазії: урок-казка, урок-сюрприз, урок ХХІ століття.
5. Уроки, засновані на імітації діяльності установ та організацій: слідство, вчена рада та ін.

2.3.Схема самоаналізу уроку

1. Чи відповідає урок програмі?
2. Чи правильно були визначені і розв'язані на уроці навчальна, виховна, розвивальна мета?
3. Чи відповідає зміст уроку його завданням?
4. Що було найсуттєвішим на уроці? Чи акцентувалась на ньому увага учнів? Як здійснювалась мотивація навчальної діяльності учнів?
5. Чи вдалою була структура уроку?
6. Чи вдалим був вибір форм навчання? Які і чому домінували?
7. Чи вдалим був вибір методів навчання? Як активізувалась пізнавальна активність учнів?
8. Чи об'єктивно і аргументовано було здійснено оцінювання роботи учнів?
9. Чи проводилась індивідуальна робота, використовувались диференційовані завдання?
10. Чи правильно визначено зміст і обсяг домашнього завдання? Чи здійснено інструктаж щодо його виконання?
11. Що було позитивним та які недоліки?

Урок може аналізуватись за такою схемою:

Учитель	Особистісно-орієнтований підхід до учнів	Ефективність використаних методів	Проблемність	Самостійність учнів	Реалізація дидактичних принципів	Створення умов успішного навчання (форми, прийоми)	Емоційна насиченість	Самоаналіз	Загальний бал
---------	--	-----------------------------------	--------------	---------------------	----------------------------------	---	----------------------	------------	---------------

Позакласні заходи з історії

При підготовці позакласного заходу слід враховувати, що позакласна робота є досить різноманітною. У методиці навчання історії розрізняють такі її види:

1) *масова* (історичні вечори, лекції, бесіди, екскурсів, конкурси, вікторини, олімпіади, конференції, перегляд фільмів та вистав, “тиждень історії” в школі тощо);

2) *групова* (історичні групи, історичні товариства та клуби, походи та екскурсії, випуск газет та журналів, лекторії, факультативи тощо);

3) *індивідуальні* (читання історичної літератури, робота в архіві та музеї, написання рефератів і докладів, виконання творчих завдань);

На думку Ф. Левітаса основними напрямками та *ефективними формами позакласної роботи є*

Краєзнавча робота в школі;

–шкільні конкурси з історії;

–історичні вечори,

–екскурсії з історичної тематики;

–політичний клуб;

–зустрічі з відомими політичними діячами;

–дослідницька робота;

–розробка та створення проектів за історичною тематикою;

–проведення дискусій, історичних вікторин, конференцій.

2.4. Оцінювання результатів навчання учнів історії

Необхідно оцінювати знання, а також сформовані уміння та навички:

–знання дат, хронологічних меж, періодів найбільш важливих історичних подій і процесів;

–знання фактів – місця, обставин, учасників, результатів подій;

–співвіднесення одиничних фактів і типових загальних явищ;

– визначення характерних суттєвих рис історичних явищ і подій;

- групування (класифікація) фактів за вказаною ознакою;
- знання історичних понять термінів, їх визначень;
- розкриття причинно-наслідкових зв'язків між подіями.

Для перевірки таких елементів підготовки учнів з історії, як опрацювання (аналіз, застосування, оцінка) історичних джерел і документів, порівняння, співставлення, обґрунтування власного ставлення учня, його позиції, оцінки щодо історичної події, явища, діяча, тести виступають лише як частина прийомів контролю. Для підсумкової атестації учнів потрібно використовувати також такі форми контролю, як розгорнуті усні та письмові відповіді, есе, твори, дослідження, учнівські проекти тощо.

Розробити диференційовані завдання для тематичного оцінювання означає створити такі завдання, які передбачають виявлення в учнів певного (початкового, середнього, достатнього, високого) рівнів навчальних досягнень учнів. Рівень навчальних досягнень визначається за наступними критеріями.

Рівні навчальних досягнень учнів	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень може назвати одну-дві події, дати, історичні постаті чи історико-географічні об'єкти.
	2	Учень називає декілька подій, дат, історичних постатей або історико-географічних об'єктів; вибирає правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні "так – ні"); має загальне уявлення про лічбу часу в історії, визначає послідовність однієї події (на рівні "раніше-пізніше").
	3	Учень може двома-трьома простими реченнями розповісти про історичну подію чи постать; впізнати історичну подію, постать за описом; співвіднести рік зі століттям, століття – з тисячоліттям (на рівні "так – ні"); має загальне уявлення про історичну карту.
II. Середній	4	Учень може репродуктивно відтворити (у межах чотирьох-шести простих речень) частину навчального матеріалу теми; дати визначення історичних термінів, поданих у тексті підручника або вчителем; назвати одну-дві основні дати; показати на карті історико-географічний об'єкт.
	5	Учень може відтворити основний зміст навчальної теми, відповідаючи на запитання

		вчителя; визначати окремі ознаки історичних понять, назвати основні дати; за допомогою вчителя може показати на історичній карті основні місця подій.
	6	Учень у цілому самостійно відтворює фактичний матеріал теми; може дати стисло характеристику історичній постаті (за алгоритмом); встановити послідовність подій на основі знання їх дат; у цілому правильно вживає історичні терміни; може показати на карті місця основних подій, користуватись за допомогою вчителя (зразок, пам'ятка, алгоритм) джерелами історичної інформації (наочними та текстовими, що подаються у підручнику).
III. Достатній	7	Учень у цілому послідовно і логічно самостійно відтворює навчальний матеріал теми, виявляє розуміння історичної термінології, дає загальну характеристику події (причини, наслідки, значення), виокремлює окремі ознаки явищ та процесів; "читає" історичні карти і картосхеми з опорою на їх легенду; встановлює послідовність і тривалість історичних подій; використовує наведені у підручнику документи як джерело знань.
	8	Учень володіє навчальним матеріалом і використовує знання за аналогією, дає у цілому правильне визначення історичних понять, аналізує історичні факти на основі їхнього опису і наочного відображення, порівнює однорідні історичні події та явища, характеризує причинно-наслідкові зв'язки між історичними явищами у межах теми, встановлює синхронність подій у межах теми; використовуючи легенду карти, супроводжує показ історичних об'єктів їх словесним описом.
	9	Учень у достатній мірі оперує навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, залученими з підручника (наочних посібників, історичних документів); може дати порівняльну характеристику історичних явищ, визначення поняттям; у

		цілому самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; встановлює синхронність подій у межах курсу; може аналізувати зміст історичної карти, узагальнювати та застосовувати ці знання.
IV. Високий	10	Учень володіє набутими знаннями та використовує їх для розв'язання нової навчальної проблеми; виявляє розуміння історичних процесів; робить аргументовані висновки; характеризує історичні явища і процеси, використовуючи різні джерела інформації; рецензує відповіді учнів; співставляє і систематизує дані історичних карт і застосовує їх під час характеристики подій, явищ, процесів; встановлює синхронність подій вітчизняної та всесвітньої історії.
	11	Учень володіє глибокими і міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і переконливо їх аргументувати; може аналізувати історичну інформацію, співвідносити історичні процеси з періодом (епохою) на основі наукової періодизації історії; має достатньо міцні навички роботи з історичною картою.
	12	Учень у повному обсязі опанував програмовий матеріал; має глибокі й міцні знання, здатний, відповідно до вікових особливостей, презентувати власну інтерпретацію (версію, розуміння, оцінку) історичних явищ.

2.5. Кабінет історії в ЗЗСО (вимоги до навчально-методичного забезпечення кабінету).

Основними умовами ефективності роботи кабінету історії на думку Ф. Левітаса та О. Салати є:

1. Укомплектованість кабінету навчальним обладнанням, навчально-методичним комплексом, комплектом засобів навчання, необхідних для виконання освітньої програми.

2. Відповідність навчально-методичного комплексу і засобів навчання вимогам стандарту освіти.

3. Наявність комплекту дидактичних матеріалів типових завдань, тестів, контрольних робіт, есе, творів та інших матеріалів для діагностики якості навчання та освітнього процесу.

4. Укомплектованість засобами навчання для забезпечення варіативної програми, програми додаткової освіти в рамках функціонування кабінету.

Забезпеченість умов для успішного виконання учнями вимог до освітньої підготовки на базі *навчального кабінету*:

1. Забезпеченість підручниками, дидактичними матеріалами, роздатковим матеріалом відповідно до освітньої програми школи.

2. Відкрите і наочне пред'явлення учням мінімально необхідного змісту освіти і вимог до рівня обов'язкової підготовки (стандарту освіти).

3. Відкрите і наочне пред'явлення учням зразків прикладів виконання вимог освітнього стандарту.

4. Забезпеченість типових завдань, учнів комплектами тестів, есе, контрольних робіт та іншого для діагностики виконання вимог базового і додаткового рівнів освітнього стандарту.

5. Стендовий матеріал навчального кабінету: зразки успішного виконання учнями вимог освітніх стандартів, аналіз типових помилок, результати інтелектуального марафону, олімпіад, конкурсів, виконання учнями творчих завдань та ін.

6. Стендовий матеріал навчального кабінету: рекомендації для учнів щодо проектування їх навчальної діяльності з виконання програми розвитку суспільних умінь і навичок, з організації і виконання домашньої роботи, з підготовки до різних форм навчально-пізнавальної діяльності (практикум, семінар, лабораторна робота, тестування, залік, колоквиум, співбесіда, іспит та ін.)

7. Екран результативності виконання учнями освітнього стандарту.

8. Розклад роботи навчального кабінету за обов'язковою програмою, програмою факультативних занять, додаткової освіти, індивідуальних занять з тими учнями, що відстають, з обдарованими дітьми, консультації та ін.

9. Зразки індивідуальних навчальних планів, програм учнів, результати та аналіз їх виконання.

Вимоги до кабінету історії:

Обладнання кабінету історії в школі складається з *трьох основних частин*:

- спеціальних меблів і пристосувань;
- технічної апаратури;
- навчальних посібників.

У кабінеті повинні бути *представлені*:

- настінні історичні карти;
- демонстраційні картини і таблиці;
- роздаткова наочна допомога;
- аплікації;
- моделі, макети.

Кабінет повинен *мати*:

- фонотеку, відеотеку;
- мультимедіа, допоміжні матеріали.

Сучасні кабінети історії мають також власну бібліотеку. Наявність історичної бібліотеки допомагає організувати позакласне читання з історії.

Особлива частина кабінету – дидактичні роздавальні матеріали:

- картки для отримання конструктивних відповідей;
- картки-тести;
- демонстраційні картки;
- програмовані матеріали.

ОРИЄНТОВНА СХЕМА КОНСПЕКТУ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

ТИТУЛЬНА СТОРІНКА**К О Н С П Е К Т****Виховного заходу
НА ТЕМУ:**

« _____ »

Студента _____ курсу
Інституту історії..._____
(прізвище, ініціали)

ЗЗСО № _____ м. Чернігова

_____ клас, дата _____

Чернігів – 20__рік

ЗМІСТ КОНСПЕКТУ:**Мета:**.....

Форма проведення (диспут, етична бесіда, свято, класна година тощо):

Терміни та поняття (якщо є):

Обладнання:

Примітки:

План:

Вступ (вступне слово вихователя, організація заходу, актуалізація теми заходу і т.д.) (___ хвилин).

Основна частина (виклад інформаційного матеріалу)(___ хвилин).

А)

Б)

В)

...

Заклучна частина (висновки, підведення підсумків, узагальнення змісту, підсумкова бесіда та ін.)

Список використаних джерел (література, всі друковані та електронні джерела, які були використані під час підготовки виховного заходу.

1.....

2.....

3.....

Студент-практикант: підпис (прізвище, ініціали)

Конспект перевірив: класний керівник підпис (прізвище, ініціали)

2.7.ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ ВІДВІДАНОГО ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

1. Тема виховного заходу та форма його проведення.
2. Керівництво організацією виховного заходу здійснив (ли) _____ (заступник директора з виховної роботи, педагог-організатор, класний керівник, шкільний психолог, та ін.) учні старших класів); у підготовці заходу брали участь _____ (заступник директора з виховної роботи, педагог-організатор, класний керівник, шкільний психолог, учні старших класів, представники міських позашкільних виховних закладів та ін.).
3. Доцільність поставленої мети та її зв'язок із загальною метою виховної роботи з учнями.
4. Характеристика змісту виховного заходу, його пізнавальна новизна, актуальність, відповідність віковим особливостям та інтересам дітей.
5. Організаційна підготовка і проведення:

- використання обладнання і наочності;
 - залучення школярів до підготовки і проведення виховного заходу;
 - зацікавленість і емоційність учнів при сприйманні матеріалу.
6. Особистісні і професійні якості та вміння вчителя, що виявилися в ході проведення виховного заходу.
 7. Виховний ефект проведеного заходу у порівнянні з очікуваним (причини розбіжності).
 8. Самопочуття та задоволення учнів від проведеного заходу.

2.8. ОРІЄНТОВНА СХЕМА СКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШКОЛЯРА ЯК ЧЛЕНА КОЛЕКТИВУ (варіант І)

РОЗДІЛ 1. АНКЕТНІ ВІДОМОСТІ

1. Прізвище, ім'я, по батькові учня, його вік, школа, клас.
2. Адреса проживання учня, місце роботи і посада батьків.
3. Склад сім'ї, її культурний та освітній рівень, умови проживання.
4. Стан здоров'я учня.

РОЗДІЛ 2. УМОВИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

1. Морально-психологічний клімат сім'ї: взаємини у сім'ї (відкритість, замкненість), ставлення батьків та інших членів родини до учня, погляди батьків на виховання.
2. Становище учня в сім'ї: режим дня і дозвілля, сімейний контроль за його поведінкою, виконання учнем сімейних вимог, участь у обговоренні сімейних проблем.
3. Традиції сімейного виховання: допомога батькам, іншим членам сім'ї, наявність постійних домашніх обов'язків, спільні свята; риси характеру, що проявляє учень в сім'ї (слухняність, вередливість, ледарство, працелюбність, покірність, впертість тощо). Стиль сімейних стосунків: авторитарний, демократичний, ліберальний, байдужий.
4. Організація навчальної діяльності школяра: створення умов для занять (своя кімната, навчальний куточок), допомога батьків у приготуванні уроків і контроль якості їх виконання, наявність додаткової навчальної літератури, персонального комп'ютера.
5. Організація дозвілля школяра: створення умов для відпочинку, проведення часу з друзями, домашня бібліотека, вплив батьків на вибір книг для читання, телепрограм і кінофільмів для перегляду, вибір друзів, гуртків і секцій, контроль за часом і місцем проведення дозвілля.

РОЗДІЛ 3. НАВЧАННЯ ТА ПОВЕДІНКА УЧНЯ У КЛАСІ

1. Успішність: загальний рівень успішності учня з окремих предметів, тенденції її зміни, вибірковість у вивченні предметів.
2. Ставлення до навчання: мотивація ставлення до окремих предметів, усвідомленість ставлення до навчання, ставлення до уроків, спізнення на уроки, увага на уроках, систематичність виконання домашніх завдань, ставлення до успіхів і невдач у навчанні.
3. Рівень дисципліни: знання правил для учнів і їх виконання, наявність навичок культурної поведінки, організованість учня на уроках та поза ними, ввічливість, акуратність, чемність, повага до старших і менших, взаємини з ровесниками.
4. Пізнавальна діяльність: особливості сприймання, спостережливість, особливості пам'яті, тип пам'яті, характеристика уваги (стійкість, довільність, зосередженість, співвідношення відтворюючої і творчої уваги), ступінь розвитку образного і абстрактного мислення, рівень розвитку логічного мислення, послідовність у викладенні власних думок, уміння міркувати і робити висновки, самостійність у висновках, ступінь розвитку усної і письмової мови.
5. Професійна орієнтація: надання переваги певним професіям, визначеність учня щодо вибору професії.

РОЗДІЛ 4. ГРОМАДСЬКА РОБОТА УЧНЯ

1. Характеристика класу, в якому навчається учень: ставлення до громадських обов'язків, рівень дисципліни, актив класу, міжособисті стосунки в класі, симпатії, антипатії, дружба, наявність мікрогруп, традиції класу. Ставлення учня до класу: відчуває потребу бути членом класу, рахується з думкою класу, цікавиться життям класу. Авторитет школяра у класі. Ставлення класу до учня.
2. Виконання громадської роботи: наявність постійного доручення в класі та активність у його виконанні, тимчасові доручення, загальношкільні громадські обов'язки. Участь у позашкільних дитячих та юнацьких організаціях.
3. Характер виконання громадської роботи: добровільність, наявність організаційних та організаторських навичок, уміння довести розпочату справу до завершення, захопити роботою інших, запропонувати той чи інший вид роботи.
4. Формування громадських рис характеру: прояви колективізму в поведінці, прагнення до правдивості і справедливості, щирість у стосунках з товаришами і дорослими, індивідуалізм, альтруїзм.

РОЗДІЛ 5. ЗАГАЛЬНІ РИСИ ХАРАКТЕРУ УЧНЯ

1. Ступінь загального розвитку і рівень сформованості основ базової культури: інтелект, моральна, правова, естетична, фізична культура, культура мови, словниковий запас.
2. Інтереси та нахили: навчальні інтереси, нахили до літератури, мистецтва, техніки, спорту. Участь у гуртках і секціях. Уподобання і захоплення.
3. Особливості психічних процесів: темперамент, урівноваженість швидкість і правильність реагування, зовнішній вияв процесів збудження і гальмування, вміння переключатись з однієї справи на іншу.
4. Особливості емоційної сфери: розвиток почуттів (щастя, самоповаги, любові, гумору, страху, сорому, образи, трагічного тощо), характер емоційної реакції на педагогічні впливи глибина і стійкість почуттів емоційна збудливість, швидкість протікання і зміни емоцій, зовнішні прояви емоційних переживань, емоційна стійкість в напружених обставинах і при невдачах, вміння стримувати і змінювати емоційні переживання.
5. Вольові особливості учня: ініціативність, самостійність, сміливість витриманість дисциплінованість, впевненість у собі, самоконтроль, самокритичність. Виховання волі.
6. Суспільна свідомість: світогляд, ідеали, вміння втілювати ідеї в конкретні справи, мотиви навчальної та громадської роботи учня, інтерес до подій в країні та за кордоном, почуття відповідальності, чесності, принциповості.

РОЗДІЛ 6. ВИСНОВКИ

1. Рекомендації щодо подолання недоліків у поведінці.
2. Поради стосовно розвитку і вдосконалення певних рис учня.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА СКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШКОЛЯРА ЯК ЧЛЕНА КОЛЕКТИВУ (варіант II)

Характеристика учня складається на основі власних спостережень практиканта за школярем під час навчальної та позанавчальної діяльності, бесід з учнем, учителями та батьками, вивчення результатів навчальної діяльності учня, інших методів дослідження і оформлюються письмово за такою схемою:

1. Загальна характеристика учня та сімейних умов виховання:
 - а) прізвище, ім'я та по батькові;
 - б) стан здоров'я та фізичного розвитку;
 - в) побутові та сімейні умови (матеріальна забезпеченість, стан вихованості, взаємовідносини між батьками, зміст і форми сімейного дозвілля).

2. Рівень розвитку психічних новоутворень:
 - а) самостійність; б) самосвідомість та самооцінка; в) самоконтроль.
3. Характеристика пізнавальної діяльності учня:
 - а) особливості уваги, її зосередженість, стійкість та розпорошеність;
 - б) усвідомленість сприйняття матеріалу, швидкість усвідомлення;
 - в) особливості пам'яті (переважаючи види запам'ятовування, обсяг та тривалість запам'ятовування);
 - г) розвиток мислення (уміння виділяти головне та другорядне, визначати загальні та окремі поняття, порівнювати, узагальнювати, робити самостійні висновки, розглядати явища в їх розвитку, бачити та розв'язувати проблему тощо);
 - д) культура мовлення (словниковий запас, правильність та образність мовлення).
4. Емоційно-вольові якості особистості:
 - а) вплив почуттів на учбовий процес;
 - б) наявність та ступінь розвитку інтелектуальних, моральних та естетичних почуттів; позитивні (наполегливість, витримка, рішучість) та негативні (впертість, залежність від впливу інших) якості особистості.
5. Спрямованість особистості та спеціальні здібності:
 - а) інтереси (чим цікавиться, глибина та активність інтересів);
 - б) здібності до будь-якої діяльності (музики, технічної творчості, малюванню, спорту) в чому це виявляється.
6. Темперамент і характер учня:
 - а) особливості темпераменту (рухливість, урівноваженість, збуджуваність);
 - б) риси характеру, що формується (правдивість, чесність, скромність);
 - в) навички культурної поведінки (гігієнічні, культурні, естетичні).
7. Дисциплінованість:
 - а) загальна характеристика поведінки (поводить себе спокійно, стримано, виявляє непосидючість);
 - б) виконання шкільного режиму (дотримується режиму, порушує не навмисно або за неохайністю, не встигає вкласти у визначений час);
 - в) виконання вимог дорослих (за бажанням або за примусом, чи часто відмовляється від виконання та від яких саме);
 - г) найбільш типові порушення дисципліни (приклади).
8. Учбова діяльність:
 - а) труднощі в навчальній роботі (переважаючи оцінки та рівень знань);
 - б) інтерес до знань та ставлення до навчання;
 - в) ставлення до схвалення і зауважень вчителів та батьків;

г) мотиви та стимули навчання (оволодіння знаннями, прагнення не підвести клас, не засмучувати батьків, побоювання покарання, прагнення відзначитись тощо);

д) навички самостійної роботи.

9. Трудова діяльність:

а) ставлення до праці;

б) побутова праця в сім'ї, участь у шкільному самоврядуванні;

в) характер участі у суспільно корисній праці;

г) наявність трудових навичок та умінь;

д) професійна орієнтованість.

10. Характеристика міжособистісних стосунків учня в колективі:

а) ставлення до однолітків (з ким товаришує, чи конфліктує з однокласниками, чи користується повагою);

б) чи надає допомогу членам колективу, кому, яку, як часто;

в) чи бере участь в обговоренні цілей та завдань;

г) чи бере участь у захисті честі колективу;

д) чи вміє підкорятися та надавати накази;

е) реакція на суспільну думку та відгуки про колектив.

Висновки

2.8. ОРІЄНТОВНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ КЛАСУ (варіант I)

РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ШКОЛИ

1. Загальний опис школи: місце розташування, традиції, ступінь сформованості учнівського та вчительського колективу, зв'язок школи з громадськістю.
2. Зв'язок класного колективу із загальношкільним: участь класу в загальношкільних заходах, виконання учнями загальношкільних доручень, пропозиції класу щодо загальношкільного життя, знання в класі про події в школі та інших класах.

РОЗДІЛ 2. РІВЕНЬ РОЗВИТКУ КЛАСУ

1. Склад: коли утворений, кількість хлопців та дівчат, класний керівник, віковий ценз.
2. Загальний розвиток: відповідність класу віковим психологічним особливостям учнів, працездатність учнів, рівень пізнавальних інтересів.
3. Успішність: загальний рівень, успішність з окремих предметів, думка вчителів і учнів про успішність класу.
4. Дисципліна: загальний рівень, стан дисциплінованості на окремих уроках, під час перерв, в позаурочний час.
5. Громадський стан: виконання доручень, традиції класу, національна свідомість учнів.
6. Професійна орієнтація: визначеність учнів щодо вибору життєвого

шляху, професії, які користуються повагою.

7. Актив: офіційні та неофіційні лідери класу, їх коротка характеристика, авторитет, ставлення лідерів до однокласників. Учні, які користуються повагою однокласників.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗОВАНІСТЬ УЧНІВ КЛАСУ

1. Поділ класу: угруповання за цільовими інтересами, угруповання негативного характеру. Наявність учнів, що не належать до окремих угруповань, мотиви їх відчуження та ставлення до них з боку згуртованих однокласників.
2. Дружба: дружба між хлопцями і дівчатами, проведення разом часу у школі та поза нею, захист членів класу на перервах та поза школою, наявність кругової поруки.
3. Організованість: уміння організовуватись для виконання колективних справ, розподіляти доручення між собою, уміння уважно слухати один одного, поступатись власними інтересами заради інтересів класу. Учні-дезорганізатори, їх взаємини з класом.

РОЗДІЛ 4. ЗВ'ЯЗКИ У КЛАСІ

1. Ставлення до окремих членів: активу, відмінників, невстигаючих, порушників, однокласників з фізичними вадами, новачків.
2. Характер об'єднань учнів: за місцем проживання, місцем за партою, інтересами, спільною діяльністю.
3. Стосунки між учнями: уважність один до одного, прагнення допомогти, вимогливість один до одного, уміння бачити недоліки.
4. Громадська думка у класі: які вчинки схвалюються, а які засуджуються, в яких формах виражається схвалення та осуд, різниця між сказаним і зробленим, об'єктивність оцінок, рівень самокритики в класі.
5. Зв'язок з батьками: активність батьків, співпраця батьків з класним керівником, співпраця батьків і учнів у навчанні і проведенні дозвілля.

РОЗДІЛ 5. ВИСНОВКИ

1. Пропозиції педагогічних заходів для кращої організації класу, піднесення його рівня розвитку.
2. Робота, проведена студентом-практикантом з метою підвищення активності класу в цілому та окремих учнів.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ КЛАСУ (варіант II)

1. Загальні відомості про школу, до складу якої входить клас:
 - а) місце розташування школи, її санітарно-гігієнічний стан;
 - б) як школа впливає на життя населеного пункту, які її взаємовідносини з підприємствами (колективними сільхозпідприємствами);
 - в) як налагоджені стосунки з батьками.
2. Структура класу:
 - а) кількість учнів, з них хлопчиків та дівчаток;
 - в) кількість учнів, які мають одного з батьків у результаті смерті чи розлучення;
 - г) наявність членів дитячих організацій (СПОУ, козачата, скаути, пластуни та інші).
3. Характеристика класу як колективу:
 - а) взаємодопомога та вимогливість у житті класу, зміст неофіційної думки (що заохочується, що засуджується);
 - б) особливості взаємовідносин у колективі, кого і що наслідують;
 - в) виявлення почуття обов'язку та відповідальності, боротьба за честь свого класу;
 - г) загальні інтереси, дружба і товаришування в класі, відносини між дівчатками і хлопчиками;
 - д) негативні соціально-психологічні явища в класі.
4. Типові особливості окремих учнів як членів колективу:
 - а) соціальна роль учня у колективі (активісти, лідери, відкинуті);
 - б) відмінники та їх взаємовідносини з класом;
 - в) дезорганізатори та їх взаємовідносини з колективом (хто знаходиться під їх впливом?);
 - г) негативні риси в характері окремих учнів: індивідуалізм, егоїзм, честолюбність, брехливість, лінощі тощо;
 - д) аналіз конкретних прикладів впливу колективу на особистість того чи іншого учня і особистості на колектив.
5. Зміст і характер учбової діяльності:
 - а) улюблені уроки і характеристика успішності з окремих дисциплін;
 - б) кількість відмінників і невстигаючих;
 - в) учні, які не встигають з 2 і більше предметів, причини цього невстигання;
 - г) переважаючі мотиви учіння (інтерес до знань, бажання проявити себе, прагнення вивести клас до числа найкращих у школі, бажання не засмучувати батьків тощо);
 - д) суспільно корисна праця та її місце у позакласному житті колективу, види праці і характер її виконання.
6. Дисципліна в класі:

а) дисципліна під час уроків і на перервах (порушники);
б) які прийоми виховання дисциплінованості застосовує вчитель.

7. Участь класу в житті школи.

8. Особистість вчителя та її вплив на клас:

а) організованість; б) загальна культура; в) організаторські здібності; г) знання психології школярів; д) ставлення класу до вчителів.

9. Загальні висновки:

- а) рівень розвитку колективу;
- б) визначення основних недоліків організації колективу;
- в) шляхи їх усунення.

Висновки

ЛІТЕРАТУРА

1. Александра М., Крижанівська В. Деякі роздуми щодо сутності формаційного та цивілізаційного підходів до розвитку історичного процесу та проблеми періодизації загальної історії // ІВШ. – 1999. - № 3. – с. 6-12.
2. Баханов К. Групова робота на уроках історії. // ІВШУ. – 1998. - № 3. – с. 38-43.
3. Баханов К. Проблема визначення мети і завдань шкільної історичної освіти // ІВШУ. – 2001. - № 6. – с. 18-19.
4. Баханов К. Технологія групової творчої справи в навчанні історії в школі // ІВШУ. – 2000. - № 1. – с. 23–29.
5. Баханов К.О. Дослідницька робота учнів на уроках історії. – Харків, 2004.
6. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – С.100 – 160.
7. Баханов К.О. Лабораторно-практичні роботи з історії України. – К.: Генеза, 1996. – 208 с.
8. Баханов К.О. Навчання історії в школі: інноваційні аспекти. – Х.: Основа, 2003. – С. 22 – 34; 57 – 67.
9. Богуславський М. Как работать с историческим источником // Педагогический вестник. - 1998. - № 11. - с. 15.
10. Вердіна С.В. Секрети педагогічної майстерності. Уроки для вчителя /Вердіна С.В., Панченко А.Г. – Харків: Основа, 2008. – 111 с.
11. Мисан В.О. Сучасний урок історії: навчально-методичний посібник / В.Мисан. – К.: Шкільний світ, 2010. – 120 с.
12. Гадецький М.В., Хлебнікова Т.М. Організація навчального процесу в сучасній школі. – Харків, 2004.
13. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 18 – 25.
14. Левітас Ф.Л., Салата О.О. Методика викладання історії. Посібник учителя. – Харків: Основа, 2006. – 96 с.
15. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Редакція 2019 р. Історія України. 5–9 кл. Історія: Україна і Світ. 10–11 класи. // Історія і суспільствознавство в школах України. 2019. № 1 С. 2–94.
16. Нікітіна І.П. Науково-дослідницька діяльність учнів 5 – 11 класів / І.П.Нікітіні, Ю.О.Нікітін, В.В.Шеліхова, О.Л.Кожем'яка. – Харків: Основа, 2006. – 144 с.
17. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К., 2004.
18. Пометун О., Фрейман Г. Нові підходи до відбору та структурування змісту сучасної історичної освіти // ІВШУ. – 2000. – № 1. – с. 2–7.
19. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
20. Фідря О. Методологія історії і тенденції розвитку шкільної історичної освіти // ІВШУ. – 1999. - № 3. – с. 31-36.
21. Шевченко Н.И. Работа с учебником и развитие школьников // 1999. – № 6. – с. 45–51.
22. Шимановський М. Рольова гра у викладанні історії // Історія України. –1999. – № 34. – с. 10 – 11.